

6. Контролінг/ Под ред. Карминского А.М., Фалько С.Г. – М. : Финансы и статистика, 2006. — 336 с.
7. Поповенко Н.С., Марченко Н.Б. Інноваційні процеси у банківській сфері / Н.С.Поповенко, Н.Б. Марченко//Економічний простір. – 2008. – № 8. – С.99-104.
8. Бюлетень Національного банку України. – 2013. – № 6. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=1717950>
9. Методика розрахунку показників економічної безпеки / Наказ Міністерства економіки України № 60 від 02.03.2007.
10. Інструкція про порядок регулювання діяльності комерційних банків в Україні/ Постанова НБУ із змінами і доповненнями № 486 (z2051-12) від 22.11.2012.

УДК 336.71:336.713(477)

Михайловська І.М.,
к.е.н., доцент, завідувач кафедри фінансів і банківської справи
Олійник А.В.,
старший викладач кафедри фінансів і банківської справи
Хмельницький національний університет

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРНІ ЕЛЕМЕНТИ МЕХАНІЗМУ ПРОТИДІЇ БАНКРУТСТВУ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Постановка проблеми. Сучасна динаміка соціально-економічних процесів у банківській системі України зумовлює необхідність формування ефективного та економічно обґрунтованого механізму протидії банкрутству комерційних банків, спроможного забезпечити стійкий і стабільний розвиток банківських установ в умовах євроінтеграції. Даний механізм покликаний забезпечити фінансовий захист вітчизняних банків у конкурентному внутрішньому та зовнішньому середовищах, що характеризується низкою викликів і загроз.

Досліджуючи дане питання, слід зазначити, що в життєдіяльності комерційного банку постійно виникає необхідність удосконалення механізмів управління. Цей процес об'єктивно-суб'єктивного характеру. Іншими словами, конструкція механізму управління завжди є наслідком відображення, насамперед об'єктивних законів. Порушення цього методологічного положення може привести до того, що реальний процес буде розвиватися не за свідомим, а за стихійно діючим механізмом.

Отже, проблема формування механізму протидії банкрутству комерційних банків потребує нового системного дослідження, в тому числі визначення через призму його цілей, функцій, принципів, методів тощо.

З огляду на важливість даної проблематики у вирішенні завдань протидії банкрутству комерційних банків, питання аналізу сутності даного механізму, його мети, завдань та елементів є актуальним для банківської діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження питань запобігання та протидії банкрутству здійснено багатьма фахівцями, серед них І.О. Бланк, В.С. Домбровський, Б.М. Литвин, М.С. Лосєва, Г.М. Ляшенко, В.П. Петренко, І.М. Писаревський, О.Л. Пластун, А.М. Поддєрьогін, Є.А. Ревтук, О.О. Терещенко та інші. У їх роботах основна увага акцентована на системах запобігання банкрутству та антикризового управління для підприємств.

Дослідженню окремих питань у сфері протидії банкрутству комерційних банків присвячені роботи вчених О.І. Барановського, О.В. Васюренка, О.Д. Вовчак, А.П. Вожжова, А.О. Єпіфанова, В.І. Міщенко, А.М. Мороза, Р.А. Павлова, Л.О. Примоски та інших.

Вивчення праць вказаних науковців дозволяє ґрунтовно підійти до дослідження сутності механізму протидії банкрутству банків, а також виявити питання, що залишаються невирішеними. Зокрема, невпорядкованим є категорійно-понятійний апарат сутності та визначення елементів механізму протидії банкрутству комерційних банків. За межами наукового вирішення залишилася проблема формування механізму протидії банкрутства комерційних банків.

Механізм протидії банкрутству комерційних банків для вітчизняної економіки є достатньо новою категорією, яка на сьогоднішній день серйозному науковому аналізу не піддавалася. Окремі спроби визначення змісту та сутності даної категорії не носили концептуального характеру, були

розрізненими та безсистемними. У той же час слід відзначити, що дана проблема привертала увагу вчених дослідників на предмет ранньої діагностики банкрутства банків, зокрема в працях Р.А. Павлова.

Постановка завдання. Метою цієї статті є визначення економічної сутності та обґрунтування структурних елементів механізму протидії банкрутству комерційних банків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Використання терміна „механізм” в економічній науці призвело до виникнення та розвитку економічного, організаційного, фінансового, господарського та інших механізмів. Досліджуючи сутність та зміст даного поняття, слід звернути увагу на наявність різних підходів до його трактування.

Так, великий тлумачний словник сучасної української мови визначає „механізм” як „пристрій, що передає або перетворює рух, внутрішню будову, систему чого-небудь, а також сукупність станів і процесів, з яких складається певне (у т.ч. й економічне) явище” [1]. Очевидно, що під механізмом можна мати на увазі систему організаційних процесів, направлених для можливості отримання руху.

У економічній енциклопедії термін „механізм” трактується як система або спосіб, що визначає порядок певного виду діяльності, деяких ланок та елементів, які приводять їх у дію [2, с. 355].

На думку Б.Ф. Андрєєва, „механізм, як економічна категорія, є інструментом, що забезпечує поступальний розвиток об'єкта, на який спрямовано рушійну силу чинників зовнішнього середовища. Його структура та зміст зазнають змін у процесі розвитку суспільного виробництва” [3]. Тому кожній суспільно-економічній системі має відповідати адекватний механізм.

Слід зазначити, що термін „механізм” у більшості випадків вживається в процесному значенні з конкретизуючим словом, наприклад, механізм управління, механізм протидії тощо або з прикметником, як, наприклад, економічний механізм.

У більшості випадків науковці, пропонуючи своє тлумачення категорії „механізм”, акцентують увагу лише на складових елементах цієї складної категорії. Тобто, трактування поняття „механізм” здійснюється з наголосом на тих чи інших його аспектах, але всі дослідники однакові у тому, що механізм – це складна, багатопланова система.

Так, низка вчених-економістів зосереджують увагу на дослідженні проблем функціонування економічних й організаційних механізмів. Зокрема, А.М. Кульман під економічним механізмом розуміє взаємозв'язок, що виникає між різними економічними явищами і процесами. Він пропонує розрізняти економічні механізми закритого та відкритого типу, залежно від сфери їх дії [4, с. 26].

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що, з об'єктивної точки зору, під механізмом розуміється сукупність станів і процесів, що протікають в економічній системі, а, з суб'єктивної точки зору, механізм вживається в значенні система методів, способів і важелів.

Отже, аналіз наукових праць, що в тій чи іншій мірі визначають категорію „механізм”, свідчить, що без застосування системного підходу стає неможливим його об'єктивне дослідження, а також теоретичний аналіз і практичне застосування. Слід констатувати неоднозначність розуміння сутності цієї категорії. Складність вибору підходу до визначення компонентів механізму також обумовлює складність досліджуваного поняття. Дослідження механізму як системи зі всіма її елементами та їх взаємозв'язками допоможе повністю розкрити значення цього поняття.

На наш погляд, термін „механізм” повинен застосовуватися, перш за все, в прикладному аспекті, маючи на увазі необхідність досягнення певної результативності від завданого дестабілізаційного впливу на діяльність банку. При цьому поняття „механізм протидії банкрутству банків” буде похідним від поняття „протидія банкрутству банку”. Про ефективність механізму в цьому випадку можна буде вести мову тоді, коли будуть оцінені всі можливі форми його прояву і використання в діяльності банків, а також у разі його відповідності нормативно визначеним стандартам.

У тлумачному словнику української мови слово „протидія” визначається як „дія, що спрямована проти іншої дії, перешкоджає їй” [1, с. 991]. Аналогічно, конкретно та влучно трактує значення слова „протидія” С.І. Ожегов: „Противодействие – действие, препятствующее другому действию” [5, с. 541].

Слід зауважити, що „перешкоджати”, часто пов'язується з активним протистоянням – боротьбою. У тому ж словнику української мови приведено декілька значень слова „боротьба”. Під боротьбою в ньому розуміється „активне протидія, зіткнення між протилежними соціальними групами, станами, протилежними напрямками, течіями в суспільстві і т. ін.”, а також „діяльність, що має на меті подолати або знищити когось або щось” [1, с. 60].

Отже, виходячи із дослідження семантики слів „боротьба” та „протидія”, термін „протидія” по відношенню до банкрутства, як соціально-економічного явища, відображає увесь комплекс заходів впливу на можливе банкрутство. Тому, „протидія” є ширшим від терміну „боротьба” та включає останнє як один зі складових елементів.

На нашу думку, термін „протидія” є комплексним поняттям, яке охоплює такі види діяльності, як: попередження, запобігання, профілактика, припинення, ліквідація, і тому є більш придатним для характеристики досліджуваного механізму банкрутства банків ніж „боротьба”.

В загальному випадку, механізм як категорія є тим інструментом, що забезпечує поступальний розвиток об'єкта, на який спрямовано рушійну силу чинників зовнішнього та внутрішнього середовища.

На нашу думку, механізм протидії банкрутству комерційних банків потрібно розглядати як систему фінансових, організаційних, економічних, нормативно-правових, управлінських і регулюючих дій, способів і процесів, які забезпечують попередження, запобігання, профілактику та подолання зовнішніх і внутрішніх загроз, що можуть створювати кризові явища у банківській діяльності та призвести до банкрутства. В цьому сенсі механізм протидії банкрутству комерційного банку має нейтралізувати загрози в діяльності та забезпечити:

- визначення проблем у діяльності банку на ранніх стадіях;
- стабільний розвиток банку;
- стійкий фінансовий стан комерційного банку;
- сприяння ефективній діяльності банку на фінансовому ринку;
- подолання криз та запобігання банкрутству.

У загальному випадку „загроза” – це нереалізована, але реально існуюча, тобто з певною вірогідністю, можливість нанесення банку будь-якого збитку. Загрози банкрутству банків можна поділити на дві групи – внутрішні й зовнішні. До зовнішніх відносяться загрози спричинені чинниками впливу зовнішнього середовища на діяльність комерційного банку, як, наприклад, діяльність держави, політична ситуація, економічна кон'юнктура в країні та світі, конкуренти тощо. До внутрішніх належать загрози, які або безпосередньо генеруються банком, і є частиною його власної політики та стратегії за різними напрямками діяльності. До основних внутрішніх загроз можна віднести рівень забезпеченості фінансовими ресурсами, незадовільну структуру активів і пасивів, некомпетентність вищого керівництва і персоналу, а також інші фактори, що безпосередньо належать до внутрішньої діяльності банку.

Аналіз наукових праць свідчить, що ряд фахівців неоднозначно визначають загрози у діяльності окремих банків та банківської системи в цілому. У той же час науковці одностайні, що найбільшу загрозу в діяльності банків створюють такі негативні явища: низький рівень капіталізації, недостатня ліквідність банківських активів, ризикова кредитна політика, відсутність довіри населення та юридичних осіб до комерційних банків, недосконала система страхування депозитів, низький рівень кредитоспроможності підприємств реального сектора економіки, недостатнє законодавче врегулювання банківської діяльності, наявність внутрішніх негативних причин у банківській діяльності, недостатній контроль за діяльністю комерційних банків з боку НБУ, дефіцит фінансових послуг та інструментів, зменшення ринкової вартості заставного майна, високий рівень доларизації економіки [6, с. 15-16].

Цілком погоджуємося з думкою О.І. Барановського, що перехід ризику в загрозу починається тоді, коли з'являються негативні якісні зміни в економічних системах, що пов'язані із значними фінансовими втратами, збитками, які спричиняють банкрутство. Тому стає очевидним, що загроза є специфічною формою ризику [7, с. 261].

Погоджуємося з Л.М. Перехрест, що взаємозв'язок між поняттями „ризик” і „загроза” полягає в наступному [8, с. 275-276]:

- ризик стосовно загрози є первинним, тоді як загроза вторинна і впливає з ризику;
- ризикуючи, банк може отримати як збитки, так і доходи, тоді як реалізація загрози ніколи не приносить доходи чи прибутки;
- ризик неминучий супутник банківської діяльності, тоді як загроза може виникати тільки за наявності певних умов;
- залежність між рівнями ризику і фінансової безпеки банку зворотна: чим вище рівень фінансового ризику, тим нижчий рівень фінансової безпеки, і навпаки.

Таким чином, фінансова безпека банку орієнтована на винятково негативні наслідки, а управління ризиками орієнтовано на запобігання та мінімізацію втрат і збитків. Фактично зважене та професійне управління ризиками протидіє появі загроз у діяльності банку або нейтралізує їх, і, тим самим, захищає від можливого ризику банкрутства.

У нашому дослідженні ми прийшли до висновку, що банкрутство є результатом дії критичних ризиків у діяльності комерційного банку. У зв'язку з цим, постає питання, чи існують методи нівелювання впливу ризикового середовища на банківську діяльність, а також чи є можливість відновити ліквідність і платоспроможність банку у разі негативного впливу загроз.

У деякій мірі цими, а також іншими пов'язаними проблемами займається антикризове управління банком. Незважаючи на існуючі методики боротьби з кризовими явищами, головною проблемою, на наш погляд є те, що антикризове управління комерційним банком стоїть осторонь від його поточної діяльності, і безпосередньо його використовують за фактом виникнення кризових ситуацій. Тобто, виникає необхідність у такому механізмі, який би діяв постійно, а не час від часу.

Отже, на нашу думку, основна мета механізму протидії банкрутству комерційних банків полягає в постійній підтримці ефективного розвитку та стабільного фінансового стану, стійкого до впливу зовнішніх і внутрішніх загроз шляхом своєчасного виявлення та нейтралізації загроз, а також

подолання криз у банківській діяльності. У відповідності з метою, механізм протидії банкрутству комерційних банків має забезпечити виконання таких завдань:

- ідентифікацію ризиків і можливих загроз та проблем пов'язаних з ними;
- оцінку негативних наслідків, які може заподіяти кожна загроза;
- визначення причин виникнення загроз;
- оцінку можливих варіантів розвитку проблем (криз) та визначення чинників, які можуть погіршити ситуацію;
- нейтралізацію загроз та усунення проблем (криз), шляхом вибору відповідних важелів впливу на загрозу та методів подолання проблем (криз);
- постійний аналіз ефективності вжитих заходів та моніторинг наявності загроз;
- ідентифікацію загроз банку і корегування індикаторів залежно від зміни стану зовнішнього середовища, цілей і завдань банку;
- розробку заходів, спрямованих на забезпечення протидії банкрутству банку в короткостроковому і в довгостроковому періодах, їх оцінку та контроль.

Як бачимо із цих завдань, механізм протидії банкрутству банків повинен ефективно координувати забезпечення взаємозв'язку між формуванням інформаційної бази, аналізом, плануванням розвитку комерційного банку і банківським регулюванням та наглядом.

Об'єктом механізму протидії банкрутству є банки, предметом – ризик потенційного банкрутства з точки зору економічного змісту. Суб'єктами механізму протидії банкрутству в банківському регулюванні і нагляді є Національний банк України, у широкому значенні суб'єктами можуть бути Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, державні органи загального управління та регулювання тощо.

Відповідно до загальноприйнятих підходів, основними елементами будь-якого фінансового механізму є: фінансові методи й важелі, нормативно-правове забезпечення та інформаційне забезпечення [9]. Вважаємо, що механізм протидії банкрутству комерційних банків має складатися з функціональних, забезпечувальних, регулятивних, організаційних та фінансово-економічних елементів. До його складу входять завдання, принципи, методи, показники, нормативно-правове та інформаційне забезпечення (рисунок 1).

Рис.1. Основні елементи механізму протидії банкрутству банків

Джерело: авторська розробка на основі джерел: [4; 6; 7; 8; 9]

У відповідності з механізмом протидії банкрутству комерційних банків, стала необхідність перегляду підходів до оцінки аналізу фінансового стану банків. Зокрема, не випадковим було введення у деякі системи оцінки фінансової стійкості такого компонента, як чутливість до ризиків. Розвиток інформаційних технологій привів до виникнення та використання в органах нагляду та банках стандартизованих комп'ютерних моделей для оцінки фінансової стійкості.

Діяльність банків із тенденціями до зниження базових показників діяльності та випадки їх банкрутства спричинили розроблення статистичних моделей "систем ранньої діагностики банкрутства банків", метою яких є виявлення на початкових етапах імовірних проблем у діяльності банків і застосування ефективних попереджувальних заходів.

Дієвим інструментом грошово-кредитної політики є мінімальні обов'язкові резерви. Значення норм обов'язкового резервування для банківської системи загалом пов'язано із забезпеченням стабільного розвитку комерційних банків, що з одного боку, сприяє підтриманню безперебійності функціонування платіжно-розрахункового механізму, а з іншого – зниженню певною мірою ризикованості вкладень банків та зменшенню втрат від їхніх можливих банкрутств. Дійсно, встановлення норм обов'язкового резервування сприяє зниженню рівня чутливості банку до ризиків та підвищенню якості банківських пасивів, що в кінцевому підсумку позитивно впливає на фінансову стійкість.

Державне регулювання банківської діяльності базоване на протекційних та превентивних заходах. Превентивні заходи спрямовують на обмеження доступу до банківської діяльності (ліцензування, звуження сфер діяльності банків), на недопущення ймовірних негативних наслідків того чи іншого процесу. Зокрема, до даних заходів належать: встановлення лімітів щодо проведення деяких банківських операцій для обмеження необґрунтованих ризиків, вимоги до розміру і структури власного капіталу банку, вимоги до ліквідності, вимоги щодо диверсифікації банківських ризиків. Дані заходи реалізують, встановлюючи нормативи, дотримання яких із боку банків є позитивним для підтримання їх фінансової стійкості.

Протекційні заходи (захисні) здійснюються при виникненні загрозової для банку ситуації, що може спричинити банкрутство. Зокрема, до них належать: створення та функціонування фонду гарантування вкладів фізичних осіб; формування банками резерву для відшкодування можливих втрат за активними операціями; рефінансування банків. Протекційні заходи підвищують довіру вкладників до банківської системи, а превентивні, в свою чергу, забезпечують ефективність перших.

Система банківського нагляду, яку сформував НБУ, скоординована за вертикаллю, функціонує як єдиний механізм, складаючись із центрального апарату та територіальних управлінь Національного банку, і передбачає реєстрацію банку, ліцензування, економічний аналіз, контроль за дотриманням економічних нормативів, фінансовий моніторинг, інспектування й застосування санкцій за порушення правил діяльності, а також реорганізацію (злиття, приєднання, поділ, виділення, перетворення) банків. Дані заходи сприяють підвищенню рівня банківської безпеки та фінансової стійкості банків, забезпеченню конкурентних умов у банківській системі, що сприятиме відкритості банківського сектору для іноземних інвесторів, зменшенню рівня ризикованості й банкрутств.

Стратегічним завданням, яке мають вирішувати банки в процесі управління ліквідністю, – це необхідність уникати як дефіциту, так і надлишку ліквідних коштів. Оскільки дефіцит призводить до виникнення ризику втрати ліквідності банку та всіх наслідків, що випливають із цього (порушення нормативних вимог, штрафні санкції, втрата платоспроможності, порушення фінансової стійкості, ймовірність банкрутства), а надлишок ліквідних коштів є наслідком нераціонального розміщення коштів банку і прямим чинником втрати його майбутнього прибутку. Саме тому з метою уникнення чи хоча б мінімізації ризику незбалансованої ліквідності, зміст якого впливає зі зазначеного, кожний банк зобов'язаний підтримувати оптимальне співвідношення між рівнем ліквідності та прибутковості, сукупність основних прийомів, методів і заходів, які повинні чітко формулюватися у стратегії управління ліквідністю та прибутковістю.

Висновки з даного дослідження. Отже, сутність механізму протидії банкрутству комерційних банків полягає в тому, що заходи щодо нейтралізації загрози, запобігання кризовій ситуації повинні здійснюватись постійно з метою недопущення такої ситуації. У разі появи тенденції до загрози ліквідності та платоспроможності банку необхідно коригувати тактику вже з урахуванням появи в майбутньому кризових явищ, з метою успішного протистояння спричиненим кризовою ситуацією збиткам, щоб уникнути банкрутства.

Проведене у статті дослідження ще раз підтвердило, що механізм протидії банкрутству комерційних банків є поняттям складним, системним та комплексним. Вважаємо, що в цьому сенсі його потрібно розглядати в широкому та вузькому розумінні. У широкому розумінні механізм протидії банкрутству банків є частиною загальної стратегії комерційного банку головною метою якого є постійне та своєчасне виявлення загроз, проблем та кризових явищ у банківській діяльності з визначенням заходів нейтралізації та протидії. У вузькому розумінні механізм протидії банкрутству комерційних банків є частиною тактики орієнтованої на поточний період діяльності банку з метою

недопущення вірогідного банкрутства шляхом введення тимчасової адміністрації, підвищення рівня капіталізації, рекапіталізації, реорганізації тощо.

Виходячи з результатів дослідження, подальші пошуки слід направити на конкретизацію та уточнення елементів механізму протидії банкрутству комерційних банків та їх взаємозв'язків, а також підходів до формування даного механізму в банківській системі України.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ „Перун”, 2004. – 1440 с.
2. Економічна енциклопедія. – У 3-ох томах. – Т. 2 / редкол. : С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К. : Вид. центр "Академія", 2001. – 848 с.
3. Андреев Б.Ф. Системный курс экономической теории. Микроэкономика : учеб. пособие / Б.Ф. Андреев ; под ред. акад. В.А. Петрищева. – СПб.: Лениздат, 1998. – 574 с.
4. Кульман А.М. Экономические механизмы / А.М. Кульман. – М. : Прогресс. – 1993. – 360 с.
5. Ожегов С.И. Словарь русского языка: Ок. 57000 слов. / Под ред. докт. филол. наук, проф. Н.Ю Шведовой. – 16-е издание – М. : Рус.яз., 1984. – 797 с.
6. Барановський О.І. Банківська безпека: проблема виміру / О.І. Барановський // Економіка і прогнозування. – 2006. – № 1. – С. 7-26.
7. Барановський О.І. Фінансові кризи: передумови, наслідки, і шляхи запобігання : монографія / О.І. Барановський. – К. : Київ. нац. торг-екон. ун-т, 2009. – 754 с.
8. Перехрест Л.М. Вплив ризиків і загроз на фінансову безпеку банків / Л.М. Перехрест // В кн.: Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Фінансовий ринок України: глобалізація і євроінтеграція: Зб. наук. праць / НАН України. Ін-т регіональних досліджень. – Львів. – 2008. – Вип. 1 (69). – С. 275-276.
9. Долан Эдвин Дж. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика / Э.Д. Долан, К.Д. Кэмпбелл, Р.Д. Кэмпбелл ; пер., ред. В. Лукашевич. – Москва: АНК, 1997. – 446 с

УДК 336.025

Бречко О.В.,
к.е.н., доцент кафедри податків та фіскальної політики
Тернопільського національного економічного університету

НОВІ РЕАЛІЇ ПОБУДОВИ СТРАТЕГІЇ ПАРТНЕРСЬКИХ ВІДНОСИН В ОПОДАТКУВАННІ

*«Податкові лазівки створюються без особливих труднощів,
обходяться недорого, якщо ви володієте інвестиціями,
продукуєчими грошовий потік»*
Роберт Кіосакі, «Багатий папа, бідний папа»

Постановка проблеми. В сучасних умовах економічних і суспільних трансформацій та демократичних перетворень на перший план виходить партнерство податків та бізнесу, яке повинно привести до того, щоб добросовісна сплата податків стала престижною справою, а той, хто їх сплачує, був шанованим державою та суспільством. Впровадження даної ідеї оподаткування можливе лише за умов докорінної перебудови філософії та логіки взаємостосунків між суб'єктами оподаткування, підвищення рівня професійної та податкової культури, запровадження стандартів етизації взаємостосунків, поглиблення комунікативних взаємозв'язків та використання сучасного забезпечення інформаційно-технологічних можливостей в обслуговуванні платників податків, а також дотримання законів. Важливим напрямком впливу податкової служби на розвиток бізнесу є запровадження глибокої роз'яснювальної роботи стосовно порядку застосування законодавчих, нормативно-правових актів щодо податків та інших обов'язкових платежів. Це безумовно стане чинником зміцнення фінансової дисципліни та сприятиме формуванню сприятливого податкового клімату.

В цілому для забезпечення взаємних стосунків податкова політика держави повинна бути зорієнтована на: ліквідацію тіньового сектора економіки; подолання корупції та подальше її унеможливлення; відкритість роботи податкової служби та активну взаємодію з громадськістю; зниження податкового навантаження з одночасним розширенням податкової бази; забезпечення